

Toldi Andrea: „Umuntu umuntu ngabantu” – Az Ubuntu és a nyugati szociális munka egymást erősítő és kiegészítő szerepe

Recenzió

Eveline Ammann Dula, Swetha Rao Dhananka, Pascal Rudin, Rory Truell: Social Work as a Global Profession. Handbook for teaching and learning című könyvéről

Négy, szociális munka iránt elkötelezett szakember munkájának eredménye a most bemutatásra kerülő oktatást és tanulást segítő kézikönyv. A Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége (IFSW) által 2024-ben kiadott kézikönyv segítségével a svájci modell világszerte adaptálható, illetve tovább fejleszthető. A modell a Bern University of Applied Sciences „International Social Work in Context Programme” (Berni Alkalmazott Tudományok Egyetemének „Szociális Munka nemzetközi Kontextusban”) Szociális Munka alapképzési programjának fejlesztésein alapul.

A kötet szerzői területükön nemzetközi hírnévre tettek szert. Legismertebb talán Rory Truell neve, aki 2011 óta a Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége főtitkára, és aki aktívan támogatta a szociális munka oktatásának fejlesztését, valamint a szociális munka globálissá tételét a nyugati értékekkel harmonizáló őslakosok filozófiájának beépítésével. Swetha Rao Dhananka szintén a Szociális Munkások Nemzetközi Szövetségének egyik kiemelkedő tagja. Pascal Rudin, mint az-IFSW műveleti vezetője, többek között IT-platformokat fejlesztett ki a globális elkötelezettség érdekében. Eveline Ammann Dula a Bern University of Applied Sciences oktatója. Kutatási témája közé tartozik a szociális munka helyi, transznacionális és globális dimenziói.

A kézikönyv azokra a változásokra válaszul született, amelyekkel napjainkban a szociális munka szembesül, és amelynek eredményeképpen a szociális munka oktatása új kihívásokkal néz szembe. A program fejlesztőinek célja az volt, hogy globális ismereteket építsenek be az oktatásba. Abból a felismerésből indultak ki, hogy a szociális munka nyugati és északi modelljeit nem lehet világszerte hatékonyan alkalmazni. A szociális munka 2014-ben elfogadott globális definíciója emelte ki első ízben az ősi tudás szerepét az emberek egymás közötti és egymás iránti felelősségében, és húzta alá a közösségek, valamint a szociális rendszerek megerősítésében játszott fontosságát. A címben idézett „*Én azért vagyok, mert te is vagy*”, vagy más fordításban „*Egy ember az emberek miatt lesz ember*” („A person is a person because of the people”) az afrikai őslakos filozófia szerint azt fejezi ki, hogy minden embert megillet a tisztelet és gondoskodás, minden ember felelősséggel tartozik a többi emberért.

A könyv célja a szociális munka, mint globális professzió bemutatása. A globalizált világban a szociális munka számára kihívást jelent kilépni a nemzeti keretből. Amennyiben viszont a szociális munkát, mint globális szakmát definiáljuk, és a szociális munka elveire, mint globális elvekre tekintünk, elmozdul a fókusz, tágul a látókör, amely új perspektívákat nyithat a szociális munka helyi értelmezésében is. A szerzők célja, hogy ösztönözzék az egyetemes értékekről és elvekről, valamint az őslakosok tudásának társadalmi munkában betöltött relevanciájáról szóló vitákat.

A kézikönyv, csakúgy, mint az alapjául szolgáló modul, hét egységesen felépített fejezetre tagolódik. A tanulási célok meghatározása után a témakörök bemutatása következik, kulcskérdésekre választ adó válogatott szakirodalom alapján. Ezt követően példák és esettanulmányok ismertetésére kerül sor, majd további kérdések következnek. A szerzők minden fejezethez linkeket és irodalomjegyzéket állítottak össze. Végezetül az osztálytermi vagy online tanításhoz kapcsolódó gyakorlattal zárul a fejezet. Azért, hogy az olvasók minél szélesebb rétegét megszólítsák, minden fejezet magán viseli szerzőjének kézjegyét, hiszen csakúgy, mint az írói, az oktatói stílus sem egységes, és a szerzők remélik, hogy a különböző perspektívák és kommunikációs eszközök élvezetesebbé teszik az anyag elsajátítását.

A szociális munka, mint globális szakma kontextusának megértése érdekében a kézikönyv a szociális munka nemzetközi definíciójának, a Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége etikai alapelveinek és történetének ismertetésével kezdődik (Rory Truell munkája). Olyan nemzetközi szervezetekkel ismerkedhet meg az olvasó, mint az Egyesült Nemzetek Szervezete, amelyhez a szociális munka, mint globális szakma kapcsolódik. A fejezetben a globális szakma központi irányvonalába tartozó emberi és más alapvető jogok mellett bemutatásra kerülnek a szociális munka olyan konkrét megközelítései, mint az empowerment, a közösségfejlesztés és az öko-szociális gyakorlatok.

A második fejezet (Eveline Ammann Dula) a posztkoloniális elméletekbe vezeti be az olvasót. A „posztkoloniális” kifejezés jelentése: gyarmatosítás utáni időszak, de a szerző értelmezésében a gyarmatosító struktúrák új formákban való folyamatos működését is magában foglalja. Hogy mit jelentenek ezek az új struktúrák? A hatalom és az erőforrások globálisan igazságtalan elosztását, az őslakosok kizsákmányolását és a kulturális asszimilálásra irányuló nyugati jogelvek átvételét. Azért fontos ismerni a posztkoloniális elméleteket, mert ezek ismerete és alkalmazása révén lehet azonosítani a kolonizáció örökségeit, a civilizált, művelt, technológiailag fejlett „Mi” és az elmaradott, megmentésre szoruló „Ők” elméletén alapuló igazságtalanságokat, amelyek hatásai a mai napig érezhetők. A nyugati és a nem nyugati társadalmak múlt- és jelenbeli viszonyainak újrafogalmazása során felsejlenek az összefonódó történelmi szálak, kibontakoznak az erőviszonyok. Az őslakosok tudásának a szociális munkába való integrálása ösztönözheti a szociális munkásokat az Európába érkezők tudás- és szolidaritás rendszerének megismerésére.

A harmadik fejezet (Pascal Rudin) az Egyesült Nemzetek, az emberi jogok és a szociális munka összefonódásáról szól. Az ENSZ nagy szerepet játszott a professzionális szociális munka elterjedésében, ugyanakkor az olyan tekintélyes szervezetek, mint a Szociális Munkásokat Képző Iskolák Nemzetközi Egyesülete (IASSW), a Szociális Munkások Nemzetközi Szövetsége (IFSW) és a Nemzetközi Szociális Jóléti Tanács (ICSW) konzultációs státusszal rendelkeznek az ENSZ-ben. Az ENSZ emberi jogi munkája elősegítette az emberi méltóság fokozottabb tiszteletben tartását, és a kormányok tetteikért való felelősségre vonhatóságát. A szociális munka az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában is rögzített szociális igazságosság és emberi jogok elvein alapul. Az ENSZ és a szociális munka törekvései a fenntartható fejlődés előmozdítása területén és az olyan globális kihívások kezelésén, mint a szegénység, az egyenlőtlenség és az éghajlatváltozás is találkoznak. Az ENSZ békével és biztonsággal kapcsolatos munkája során a szociális munkásokat gyakran kéri fel, hogy

dolgozzanak együtt konfliktusok és erőszak által érintett egyénekkal és családokkal. Az ENSZ és a szociális szervezetek karöltve próbálják enyhíteni a humanitárius konfliktusok, katasztrófák és egyéb válságok által érintett területeken élők helyzetét. Természetesen az ENSZ is kihívásokkal néz szembe, ugyanakkor vitathatatlan, hogy az ENSZ a 21. században is a globális kormányzás és együttműködés létfontosságú és nélkülözhetetlen intézménye.

A harmadik fejezet kitér az emberi jogokkal kapcsolatos törvényekre is. Az emberi jogok biztosítják, hogy minden egyén szabad és teljes életet élhessen, hogy mindenkit egyenlően, méltósággal és tisztelettel kezeljenek, és egyúttal keretet biztosítanak a nemzetek számára is olyan jogi és politikai mechanizmusok létrehozásához, amelyek biztosítják az emberi jogok tiszteletben tartását és védelmét.

A negyedik fejezet (Eveline Ammann Dula) témája az empowerment. Mivel rendkívül összetett, többszintű, komplex fogalom, nagyon nehéz magyarra lefordítani. Képessé tevés? Mire tesz képessé? Megerősítés? Mit erősítünk meg? Vagy minket erősít meg valamiben? Felhatalmazás? Mire adunk/kapunk felhatalmazást? Használjuk az eredeti angol kifejezést. A negyedik fejezet bemutatja a fogalom keletkezésének történetét, segít értelmezni a felszín alatti sokrétű és komplex jelentést, az afro-amerikai kultúrához, az elnyomottakhoz, a hátrányos helyzetű kisebbségekhez való viszonyát. Az empowerment kifejezést általában közösséggel, civil társadalommal kombinálva használják. Beszélhetünk az empowerment személyes, szervezeti és közösségi szintjéről. Az empowerment cselekvőképességet és befolyásolásra való jogot jelent, lehet úgy definiálni, mint az egyének számára elérhető lehetőségek maximalizálását.

Az ötödik fejezet (Swetha Rao Dhananka) a közösségi munkával és a közösségfejlesztéssel foglalkozik. A szerző mellett érvel, hogy mivel a szociális munka oktatásában az egyének szintjére összpontosító és a közösségi szintű valósággal nem koherens európai és angol-amerikai irányzatok a mérvadók, a szakembereknek meg kell találniuk a helyi értékekkel és hagyományokkal összhangban lévő beavatkozási módokat.

A közösségek működéséhez az identitás kialakulását segítő szimbolikusan fontos helyek, kapcsolati hálók, társadalmi tőke és bizalom szükséges. A közösségfejlesztés fő célja a közösségek autonóm döntéshozatalának segítése és a kollektív cselekvésnek, a problémák kollektív megoldásának előmozdítása. A segítő szerepet betöltő szociális munkás feladata pedig biztosítani az egyenlő feltételeket a szükséges döntéshozatalhoz.

A szociális munka történetében fordulópontot jelentett 2021, mikor az „Ubuntu” szó használata megjelent a globális szinten. Az „Ubuntu”, mint filozófia, az igazságosság, a felelősség, az egyenlőség, a kollektivitás, a kölcsönösség, a szeretet, a tisztelet és hasonló általános életértékeken alapul. Az „Ubuntu” értékei a szociális munka gyakorlatában nem korlátozódnak csupán az afrikai országokra. Az „Ubuntu” a társadalmi fejlődés filozófiája, amely megerősítheti a szociális munka elméletét és gyakorlatát a szociális védelem és a társadalmi igazságosság közösségi rendszereinek támogatására irányuló globális céljaiban.

A hatodik fejezet (Swetha Rao Dhananka) az öko-szociális munkát állítja központba. A környezet közösségek jóllétére gyakorolt hatása eredményeképpen a szociálisan sérülékeny közösségek kockázata a környezeti igazságtalanság tekintetében egyre magasabb. A társadalmi-

gazdasági és ökológiai válságok közepette a szociális szakma felelőssége bekapcsolódni minden öko-szociális igazságosságot támogató tevékenységbe, valamint keretet, eszközöket biztosítani a társadalmi, gazdasági és környezeti kihívások megértéséhez és kezeléséhez. A szociális munkások nem hagyhatják figyelmen kívül, hogy a lakhatáshoz, gyermekvédelemhez, szegénységhez kapcsolódó társadalmi problémákat a környezeti kihívások súlyosbítják. A fenntartható fejlődési célok kormányok és nemzetközi szervezetek részvételével felülről lefelé irányuló megközelítéssel születnek. A szociális munkások alulról építkezve léphetnek kapcsolatba különböző közösségekkel, hogy kommunikálni tudják igényeiket a döntéshozók felé. A közösségi szociális munka hozzájárul a társadalmi tőke, a reziliencia és az empowerment szintjének növeléséhez.

A hetedik fejezet (Eveline Ammann Dula) tulajdonképpen az előző fejezetek összefoglalása, lezárása. A szociális munka, mint globális szakma lehetővé teszi a határokon átnyúló kihívások közös kezelését, az együttműködést és kölcsönös megértést. Lehetővé kell tenni a hallgatók és a gyakorlati szakemberek számára, hogy nemzetközi kontextusban lássák szakmájuk fontosságát, a hatalmi struktúrákat, az együttműködés lehetőségeit. A fejezet konklúziója, hogy a szociális munkának, mint globális szakmának meg kell ismernie a különböző nézőpontokat és módszereket a globális kihívások együttes megoldásához.

A kézikönyv legfontosabb célja kilépni a szűk nemzeti perspektívákból, hogy a szociális munkát valóban globálisnak és nemzetközinek lehessen tekinteni. Ennek érdekében meg kell ismerni az őslakosok a jelenleg domináns, hagyományos nyugati orientációjú megközelítésénél holisztikusabb és befogadóbb tudását, valamint egy új öko-szociális perspektívát is ajánlatos beépíteni a szociális munka gyakorlatába.

A kézikönyv nyílt hozzáférésű, bárki használhatja, aki érdeklődik a szociális munka, mint globális szakma iránt. Azzal a nem titkolt szándékkal készült, hogy segítséget nyújtson a szociális munka oktatásához és a tanítási egységek nemzetközi kontextusban való fejlesztéséhez. A fejezetek teljes kurzusként vagy tanítási egységként is használhatók. A kézikönyv az ismert szociális munka elméleteit és gyakorlatait az „Ubuntu” beépítésének szükségességét hangsúlyozva kívánja globális szintre emelni.

A témaköröket követően a szerzők a világ minden részéből mutatnak be esettanulmányokat. Az irodalomjegyzékben szereplő cikkeket, olvasmányokat röviden összefoglalják, a linkek között videók is szerepelnek. Az oktatói munkát segítik a fejezetek végén található, a téma legfontosabb gondolataival kapcsolatos, a fejezet feldolgozását segítő kérdések. Tanári szemmel a fejezetek jól felépítettek, nemcsak segítik az oktatást, hanem megkönnyítik az oktató munkáját is.

Nem szabad egyetlen irányzatra sem azt mondani, hogy csak és kizárólag az a helyes és követendő. Talán nem mindig könnyű kilépni a megszokott keretek közül, de ha figyelembe vesszük, hogy a szociális munka nyugati és őslakos filozófiája is az egyéni és közösségi szükségleteket tartja szem előtt, akkor a nyugati szociális munka rendkívül széles tudásanyagát ötvözni lehet az őslakosok ember és természet közötti kollektív felelősséget hangsúlyozó filozófiájával, építve a kulturális sokféleség elfogadására és tiszteletére.